

TÜRKİYE'DE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİM PROGRAMLARININ İNCELENMESİ (*)

Muzaffer ÇATAK (**)

Öz

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizin de belli dönemlerinde eğitim programları değişmiştir. Bu değişen eğitim programları içerisinde, sosyal bilgilerin yeri, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılarak araştırılmaya çalışılmıştır. Sözel dersler içerisinde temel ders olarak, günümüz ortaokul ve ilkokullarında okutulan derslerden biri de sosyal bilgiler dersi. Genellikle araştırma kaynaklarında sosyal bilgiler dersinin tarihi gelişimi bir kısır döngü içerisinde kronolojik olarak verilmektedir. Bu verilen bilgiler içerisinde sosyal bilgiler dersi genel olarak kendi ile ilişkili diğer ders grupları dışında tutulmuştur. Ayrıca ders çizelgelerinin verilmemesi sosyal bilgiler dersinin diğer dersler ile ilişkilendirilmesine engel oluşturmaktadır. Bu çalışmada ise sosyal bilgiler dersi ile ilişkili ve ilişkisiz dersler; eğitim programları, ders çizelgesi ve ders saatleri ayrıntılı bir şekilde verilerek sosyal bilgiler dersinin programlarındaki gelişmeleri ayrıntılı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yine bu değerlendirmede, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Hayat Bilgisi, Müsahabat-ı Ahlâkiye ve Malûmat-ı Vataniyye, Toplum ve Ülke İncelemeleri, Vatandaşlık, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinin genel amaçları ve açıklamaları olabildiğince incelenmeye çalışılmıştır. 1968 ilkokul Programı'na kadar olan süreçte sosyal bilgiler dersi programlarda yer almadığı için ancak 1968 yılından sonraki süreç içinde sosyal bilgiler dersi ders çizelgeleri ile birlikte verilmiştir. Ayrıca ders çizelgeleri ve sosyal bilgiler ders grubu dışındaki dersler çizelgede verilerek ders saatleri ve ders yoğunlukları gibi etkenlerin araştırmacılar tarafından daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim Programı, Sosyal Bilgiler Ders Grubu, Ders Çizelgesi

An Investigation of Social Studies Educational Programs in Turkey

Abstract

Educational programs in our country have seen some changes in certain periods as those of every country in the world. The purpose of this study was to investigate the place of social studies among these changing educational programs by using the document analysis which is a qualitative research method. The social studies course is one of the courses taught at today's secondary and primary schools as the basic one among verbal courses. In general, the historical development of the social studies course has been mentioned in the sources of research in a chronological fashion within a vicious circle. Within this body of given information, the social studies course has been generally excluded from other interrelated course groups. The fact that the course schedules are not submitted constitutes an impediment for associating the social studies course with other courses. In this study, it was aimed to submit the courses associated and not associated with the social studies course, the educational programs, course schedules and course hours in detail and to evaluate the developments in

*) Bu çalışma Çatak'ın (2014) "Ortaokullarda Sosyal Bilgiler Öğretiminin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi" adlı doktora tezinden kısaltılarak hazırlanmıştır.

**) Dr., Öğretmen, MEB (e-posta: mucaffer@hotmail.com)

the programs of the social studies course in detail. Another purpose in this evaluation was to investigate the general purposes and descriptions of the History, Geography, Civics, Life Science, Moral Education (Müşabakat-ı Ahlâkiye) and Citizenship (Malûmat- Vatanîyye), Society and Country Examinations, Citizenship, and Turkish Republic Revolution History and Kemalism courses as much as possible. The social studies course has been presented with its course schedules only within the post-1968 period since it was not included in the social studies programs until the 1968 primary school program. It was also aimed that the factors such as course hours and course intensities could be better understood by the researchers, submitting the course schedules and other courses not included in the social studies course in the schedule.

Keywords: Educational Program, Social Studies Course Group, Course Schedule.

Giriş

Eğitim programı, bireyde istenilen yönde davranış değişikliği meydana getirmek maksadı ile yapılan tüm etkinlikleri içeren planlardır. Eğitim programları okulların temelini oluşturmaktadır. Okullardaki tüm etkinlikler eğitim programı doğrultusunda oluşturulur. Okul eğitiminin planlı ve kontrollü olmasını da sağlayan eğitim programlarıdır (Erden 2004).

Sosyal bilgilerin tarihi gelişimi olarak cumhuriyetten itibaren 1924 ve 1926 İlk Okul Programı, 1936 İlkokul Programı, 1948 İlkokul Programı, 1962 İlkokul Program Taslağı, 1968 İlkokul Programı, 1990 Sosyal Bilgiler Programı, 1998 Sosyal Bilgiler Programı, 2004- 2005 Sosyal Bilgiler Programı ve 12 yıllık zorunlu eğitim modeline kadar sosyal bilgiler ele alınmıştır.

Sosyal bilgilerin adı ilk defa ABD’de 1916 yılında toplumsal olayları inceleyen bir ders olarak konulmuştur. Sosyal bilgiler bu ülkede, dünyanın siyasal ve sosyal gelişmelerine ve eğitim akımlarına göre, farklı gelişmeler göstermiştir. Türkiye’de ise, sosyal bilgilerin konuları farklı derslerin içeriğinde yer almış olsa da, 1968 yılında ayrı bir ders olarak ilk defa programda yer almıştır (Kan, 2010).

ABD’de olduğu gibi Türkiye’de de siyasal, sosyal gelişmelere göre, eğitim politikalarında değişimler olmaktadır. Cumhuriyetin ilanından başlayarak 12 yıllık zorunlu eğitimi de içine alan, sosyal bilgilere ait bilgiler çalışmada sunulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Sosyal bilgiler dersinin tarihi gelişimi, sosyal bilgilerin diğer dersler ile ilişkili olarak ders çizelgelerinde sunulması, ders saatleri ve ders yoğunlukları gibi unsurların ayrıntılı bir şekilde verilerek sosyal bilgiler dersinin programlardaki gelişimi ve yerinin araştırmacılar tarafından değerlendirmelerine katkı sağlayabilmek amacımızı oluşturmuştur.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır.

Doküman incelemesi, araştırılması planlanan olgular hakkında bilgi veren yazılı ve görsel materyallerin analizini içermektedir. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek

başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile de kullanılabilir. Hangi dokümanların önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabilmesi araştırma problemi açısından önemlidir. Dokümanlar nitel araştırmada kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi gözlem ve görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bulgular

Bu bölümde Sosyal Bilgiler Dersinin gelişimi programlar dâhilinde verilmeye çalışılmıştır.

1924 ve 1926 İlkokul Programı

Atatürk, Milli Mücadele'nin en kritik günlerinde Cumhuriyeti kurma çalışmalarını sürdürürken, bir yandan da Milli Eğitim Sisteminin esaslarını belirleme çalışmalarına girmiştir. Bu çalışmaların planlanmasında ve Milli Eğitim Sisteminin geliştirilmesinde Maarif Kongresi ve Heyet-i İlmiye çalışmalarının katkısı büyüktür (Gürkan ve Gökçe, 1999).

1924 programı ise daha çok geçiş programıdır. Bu program hazırlanırken oluşturulan komisyonlar, önemli ölçüde incelemelerde bulunarak programı hafifletmişlerdir. 1924 programının önceki programlardan temel farkı çok az sayıdaki derslerin konularak değiştirilmesi ve bazı derslerin de Cumhuriyet yönetimine uyarlanmasıdır (Baysal, 2005).

Tablo 1. Erkek İl Mekteplerinin Haftalık Ders Tevzil Cetveli 1924

Dersler	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Alfabe	12	-	-	-	-
Kıraat (İnşaat ve Temsil)	-	4	3	2	2
İmlâ	-	2	2	1	1
Tahrir	-	1	-	2	2
Sarf	-	-	-	1	1
Yazı (Sülüs-Rik'a)	-	2	1	1	1
Kurâni Kerim ve Din Dersleri	-	2	2	2	2
Hesap	2	3	3	3	2
Hendese	-	-	-	1	2
Tarih	-	-	1	2	2
Coğrafya	-	-	1	2	2
Tabiat Tetkiki, Ziraat, Hıfzısihha	3	3	2	2	2
Müşahabat-ı Ahlâkiye ve Malûmat-ı Vataniyye	1	1	1	1	1
Resim	2	2	2	2	2
El İşleri	2	2	2	2	
Musiki	2	2	2	1	1
Terbiye-i Bedeniyye	2	2	2	1	1

(Cicioğlu, 1982: 94)

1924 İlk Mektep Müfredat Programı, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim ve öğretim anlayışı, ihtiyacı ve şartları düşünülerek hazırlandığından, daha çok proje niteliğinde olan program iki yıl uygulamada kalmıştır. 1926 yılında ülkenin o dönemki ihtiyaçlarına, çocukların özelliklerine ve dünyadaki ileri eğitim ve öğretim anlayışına istinaden "1926 İlk Mektep Müfredat Programı" hazırlanmıştır (Gözütok, 2003).

Tablo 2. 1926 Müfredat Programı Haftalık Ders Cetveli

Dersler	I. Devre			II. Devre	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Alfabe	10	-	-	-	-
Kıraat	-	4	4	3	3
İmla	-	2	2	1	1
Tahrir	-	2	2	2	2
Gramer	-	-	-	1	1
El Yazısı	-	2	2	1	1
Hayat Bilgisi*	4	4	4	-	-
Hesap Hendese	4	4	5	5	5
Tahrir	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Tabiat dersleri	-	-	-	2	2
Eşya dersleri	-	-	-	-	2
Yurt bilgisi	-	-	-	2	1
Resim- Elişi	4	4	4	2	2
Musiki	2	2	1	1	1
Cimnastik	2	2	2	2	1
Yekûn	26	26	26	26	26
(Ev İdaresi)	-	-	-	(1)	(1)
(Dikiş)	-	-	-	(1)	(1)

(Kültür Bakanlığı Dergisi, 1937: 171- 172)

* Eski programlarda bütün sınıflarda dersler birbirinden tamamen müstakil ayrı ayrı bahislermiş gibi gösterilmiş, aralarındaki rabta ve münasebetlere o kadar dikkat edilmemiştir. Yeni programlarda malumat arasında münasebetlere pek ziyade ehemmiyet verilmiştir. Hususiyle birinci devrede bütün derslerin hayat ve cemiyet mihverî etrafında toplu olarak tedrisi esas kabul edilmiştir. Bunun için eski programlarda tabiat teki, müsahabat, tarih ve coğrafya pesleri ayrı ayrı gösterilmiş olduğu halde yeni programda bunlar (Hayat Bilgisi) namı altında cemedilmiştir. Bu ders bütün tedrisatın adeta bel kemiği olacak ve diğer dersler daima buna istinat edecektir (Kültür Bakanlığı Dergisi, 1937: 169- 170).

Yine ülkemize 1922 ile 1924 yılları arasında davet edilen ve eğitim programları için ihtiyaçların belirlenmesinde, sorunların ortaya konulup çözüm önerileri üretilmesinde ve özellikle de geleneksel eğitim anlayışını değiştirmek gibi önemli katkıları bulunan bilim insanlarından biri de Amerikalı eğitimci John Dewey'dir. 1924 yılında Dewey'in Türkiye için hazırladığı rapor ile birlikte ilköğretim programlarının değiştirilmesi ve geliştirilmesi konusu önem kazanmıştır (Gökmenoğlu ve Eret, 2011). Burada belirtilmesi gereken bir nokta da John Dewey'in "hayat bilgisi, toplu tedris ve iş okulu" kavramlarına 1926 programında önem verilmiş olmasıdır. Hazırlanan bu ilkokul programı 1925- 1926 öğretim yılında seçilen birkaç ilkokulda denenmiş, oradan elde edilen sonuçlara göre bazı değişiklikler yapılarak 1927 yılında bütün ilkokullarda uygulanmaya başlanmıştır (Cicioğlu, 1982).

Cumhuriyet döneminde öğretim programlarında ve derslerde çeşitli değişiklikler yapılmış, II. Meşrutiyet'in "teb'adan vatandaşa geçiş" projesinde önemli bilgiler tutan Malumat-ı Medeniye dersinin adı da Malumat-ı Vatanîye olarak değiştirilmiştir. 1926 İlkokul Programı'yla Malumat-ı Vatanîye dersinin adı Yurt Bilgisi olarak düzenlenmiştir. 1926 yılı, Yurt Bilgisi dersinin köy çocukları açısından taşıdığı önemin bilincine varıldığı bir dönemdir. Bu bağlamda köy çocuklarının zorunluluk gereği üçüncü sınıftan itibaren ayrılacağı düşünülerek köy okulu üçüncü sınıf programlarına Yurt Bilgisi dersi konulmuştur. Cumhuriyet döneminde ilkokul yönetmeliği olan 1929 tarihli İlk Mektepler Talimatnamesi'nde amaç, çocuklara disiplinli bir eğitim vermek ve böylece onları toplum içinde uyumlu hale getirmektir. Ulus kurma ve yeni toplum projesinde "uyum" vatandaşlığın önemli noktasını oluşturmuştur. Ayrıca, 1931 de ortaokulun her üç sınıfına haftada birer saat Yurt Bilgisi dersi konulmuştur (Öztürk ve Deveci, 2011).

1936 İlkokul Programı ve Yurt Bilgisi Dersi

1926 İlkokul Programından sonra Türkiye'de çeşitli alanlarda inkılâplar yapılmıştır. Bu inkılâpların zorunlu ihtiyaçları karşısında programlarda da yeni değişiklikler yapılması gerekmiştir. 1926 programında değişiklik yapılmasının nedenleri ise şu şekilde belirtilmiştir:

1. Meydana gelen sosyal, doğal ve teknik değişikliklerin yeni yapılacak programa eklenmesi gerekliliği.
2. Orta öğretim yapmayacak memleket çocuklarının imanlı ve pratik hayat için yeterli derecede bilgili vatandaşlar olarak hazırlanması, öte taraftan da orta öğretime geçecek çocukların yetiştirilmesi. (Arslan, 2000).

1936 programında dersin hedefleri ve derslerin öğretiminde öğretmen tarafından dikte alınacak ilkeler belirtilmiştir. Ayrıca, çocukların ezbercilikten kurtarılması, gözlemler, incelemeler yaparak milli konularla ilgilenmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Programda ilkokul öğrencilerinin gelişim özelliklerine hususi bir önem verilmiştir. Toplu öğretim ilkeleri kabullenmekle birlikte, üçüncü sınıfın sonuna doğru, öğrencilerin olayları ve ci-

simleri bilimsel kurallara göre inceleme kabiliyetlerini arttırmak amacıyla, “hayat bilgisi” dersinin derece derece gruplara ve dallara ayrılması istenmiştir. Ek olarak yakın çevreden uzak çevreye ilkesi kabul edilmiştir (Fer, 2005).

Tablo 3. 1936 İlkokul Programı Haftalık Ders Cetveli

Dersler	I. Devre			II. Devre	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Hesap-Hendese	4	4	4	4	5
Resim-İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Cimnastik	2	2	2	1	1
Yekûn	26	26	26	26	26

(Kültür Bakanlığı Dergisi, 1937: 172)

1936 programının amaçlarına baktığımız zaman ise, 8 madde altında toplandığı görülmektedir. Bu maddelerin üçü hariç, diğer beş maddenin doğrudan Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi ile ilgili olduğu söylenebilir (Sönmez, 1998).

1948 İlkokul Programı ve Yurttaşlık Bilgisi Dersi

1945 yılındaki çalışmalarla illerden gelen program önerileri, Ankara'da öğretmenlerden oluşan bir komisyon tarafından incelendi ve ortak görüşler belirlendi. Sonra Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmenlerinden Fuat Baymur'un başkanlığında oluşturulan bir komisyon tarafından incelendi. Oluşturulan taslak, Talim ve Terbiye Kurulu'nun incelemesiyle 1948 yılında program olarak kabul edilip yayımlandı (Binbaşoğlu, 1995). Bu program konular yönünden özellikle ikinci devrede hiçbir değişikliğe uğramadan 20 yıl süreyle uygulanan bir programdır (Gürkan ve Gökçe, 1999).

Tablo 4. 1948 İlk Okulların Haftalık Ders Dağıtım Cetveli

Dersler	I. Devre			II. Devre	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurttaşlık Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Matematik	4	4	4	4	5
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim- İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

(Milli Eğitim Bakanlığı, 1948: 24)

1948 programında, Millî Eğitimin genel amaçları toplumsal, kişisel, insanlık ilişkileri ve ekonomik hayat bakımından olmak üzere dört grupta toplanmıştır (MEB, 1948). 1948 programında yer alan, “İlkokul Eğitim ve Öğretim İlkeleri”nin 1936 programının hedeflerine göre daha ayrıntılı ve özenli olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca “Yurt Bilgisi” dersinin adı “Yurttaşlık Bilgisi” diye değiştirilmiştir. Tekrar 1948 ile 1936 programları kıyaslandığında, 1948 programının; o dönemin şartlarına daha uygun olan, öğretmene daha fazla yetki veren, öğrencilerin gelişim özelliklerini daha fazla dikkate alan ayrıca pratik ve hayati bilgilere yer veren bir program olduğu görülmektedir (Tertemiz, 2000).

Programın bazı yerlerinde öğrenciye beceri kazandırmaya ve yapılandırmacı eğitime yönelik maddeler de görülmektedir. Yapılandırmacı eğitime örnek olarak “Öğretmen kavramları ve bilgileri ezberletmeyecek, öğrencilerin bunları deneyerek, kullanarak ve yaşayarak elde etmelerine yardım edecektir” (MEB, 1948: 12) ve hayat bilgisinin, açıklamalar bölümünün 2. maddesi (MEB, 1948: 41- 42):

Hayat Bilgisi, baştan beri açıklanan mahiyetine göre, doğrudan doğruya bir gözlem, yaşama, iş ve deney dersidir. Onun için öğretmen, her konu ile ilgili bir hayat levhasını ele almadan önce, öğrencilerin buna ait yeter derecede gözlem yapıp yapmadıklarını araştıracaktır. Durumu tatmin edici bulursa çocukların izlenimlerini değerlendirmeye geçecek, böyle olmadığı zaman ise konusuna göre, onları sınıfta yahut sınıf dışında gözleme teşvik edecektir. (Sınıf gezintisi, gözlem ödevleri) verilebilir.

Yapılandırmacı eğitim ve beceriye örnek (MEB, 1948: 17):

Okul, öğrenciye bilimsel metotlara göre çalışma yollarını öğretecek; onu tenkidi düşünmeye sevk edecek; gündelik hayatında, hareketlerini düşünerek ve muhakeme ederek düzenlemeyi onda bir alışkanlık haline getirecektir. Çocuğun evde ve okulda karşılaştığı olayları, çözülmesi gereken birer problem olarak ele almasına, o problemi çözmek için yollar aramasına, bunun için gerekli bilgiyi ve malzemeyi toplamasına, problemin çözülmesine yarayacak bilgileri karşılaştırıp değerlendirmesine, bir sonuca varıp genel hüküm verebilmesine, bu hükmün doğru olup olmadığını tartıp ölçebilmesine ve elde ettiği bu yeni bilgiyi kullanmasına öğretmen rehberlik edecek, böylece öğrencilerin bilimsel görüş ve düşünüş kazanmalarına yardım edecektir.

Bu maddede görüldüğü gibi; öğrencide araştırma, eleştirel düşünme, karar verme, problem çözme becerilerinin geliştirilmesi istenmektedir. Ayrıca, öğretmen rehber konumuna getirilmiştir.

“İlk Okulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri”nin 17. maddesinde belirttiği gibi, ilkokulun birinci devresinde toplu öğretim uygulanmıştır (1926 ve 1936 programlarında da uygulanmıştır). Bunun sebebi olarak da çocukların eşya ve olayları ayrı ayrı bilim dallarına göre kavrayamayıp, bunları çocukların ancak toplu olarak inceleyebilecekleri belirtilmiştir. Böylece hayat bilgisinin etrafında bütün derslerin (tabiat bilgisi, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, tarih, aile bilgisi ve geometri) bir organik bütün oluşturduğu programda vurgulanmıştır (MEB, 1948). Ayrıca 1948 programındaki hayat bilgisi ve yurttaşlık derslerinin açıklamalar kısmını incelediğimiz zaman ifadelerin birbirine paralellik gösterdiği gözlemlenmektedir. Yurttaşlık bilgisinin amaçlarına bakılacak olunursa (MEB, 1948: 146-147; MEB, 1948: 20):

1948 Programına Göre Yurttaşlık Bilgisi Dersinin Hedefleri:

1. Topluluk halinde yaşamının zorunluluk olduğunu, ulus kavramını ve Türk ulusunun karakterini öğrencilere kavratmak, onların Türk ulusuna, Türk askerine ve Türk ordusuna karşı duydukları sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirmek;
2. Ulus ve yurt işlerine karşı öğrencilerde ilgi uyandırarak, ulus ve yurt işlerini her işlerin üstünde tutmayı, ulus ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi çocuklarda alışkanlık ve ülkü haline getirmek;
3. Öğrencileri Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimci birer vatandaş olarak yetiştirmek için ilk adımı atmak;
4. Cumhuriyet rejiminin niteliğini, Türkiye’de nasıl kurulduğunu, bu rejimin Türkiye’nin hayatı ve geleceği için ne kadar önemli ve zorunlu olduğunu öğrencilere kavratmak;
5. Türk devriminin manasını, farklı yönlerden önemini, Türkiye’nin saadetine, refahına yaptığı ayrıca yurdun geleceğine yapacağı etkiyi öğrencilere kavratarak onla-

- rı devrimlerin değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır fedakâr birer Türk evladı olarak yetiştirmek;
6. Kanun kavramını öğrencilere benimsetmek, kanuna, devlet otoritesine uyma duygusunu, alışkanlığını kazandırmak, öğrencilere ödev ve hak kavramlarını kavratarak vatandaşlık hak ve ödevlerini onlara benimsetmek;
 7. Türkiye'nin devlet teşkilatını, seviyelerine göre çocuklara kavratmak.

“1948 ilkököl programında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık bilgisi dersleri ‘sosyal bilgiler’ adı altında birleştirilmiştir” (Gürkan ve Gökçe, 1999: 19). “1948 programında ‘Tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi’ dersleri ‘sosyal bilgiler’ adı altında birleştirilmiştir” (Cici-oğlu, 1982: 103). İfadelerini görülmektedir. Bu ifadelerin tespiti için 1948 programına bakıldığı zaman sosyal bilgiler dersini görememekteyiz. Bu durumu Binbaşoğlu şu şekilde belirtmektedir; 21- 31 Ağustos 1949 tarihleri arasında Ankara’da IV. Millî Eğitim Şura’sı toplanmıştır. Şura’da programa eklenecekler ve programdan çıkarılacaklar tespit edilmiştir. Özellikle tarih ders programı, öğrencilerin seviyelerine göre ağır olduğundan çok eleştiri almıştır. Tarihimizin ana çizgileri ile çocuğun yaşama uygun bir tarih programı hazırlanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca genel kurulda tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin birleştirilerek ‘sosyal bilgiler’ adı altında üniteleştirilmesi önerilmiştir. Komisyonun da buna taraftar olduğu ve bu konuda kamuoyu yaratılmasının gerekliliği raporda işaret edilmiştir (Binbaşoğlu, 1999). Yani buradan anlaşılacağı üzere o dönemlerde sosyal bilgiler dersi okutulmamaktaydı.

1962 İlkokul Program Taslağı - Toplum ve Ülke İncelemeleri Dersi

İlköğretim Genel Müdürlüğü 1948 programının, zamanın ihtiyaçlarına göre gözden geçirilmesi için 1961 yılında harekete geçmiş, Talim ve Terbiye Kurulu ile ortaklaşa hareket ederek 16 kişilik uygulayıcı ve uzmandan meydana gelen bir komisyona programı incelettirmiştir. İncelemeler sonucu "İlkokul Programı’nda yapılacak değişikliklerle ilgili esaslar" bir rapor haline getirilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı illere bildirdiği bir genelgede öğretmenlerin, teşkilatın ve eğitim kuruluşlarının 1948 programı hakkında eleştirilerini istemiştir. Bakanlıkta kurulan bir komisyon tarafından, ilkököl programı hakkında illerden gelen dokümanlar incelenip, denetledikten sonra sonuçlar gözden geçirilerek yeni hazırlanacak olan programın esasları tespit edilmiştir. 1962 Şubatında, köy ve şehir okullarında çalışan öğretmen, ilkököl müdürü, millî eğitim müdürü, ilköğretim müfettişi, ortaokul ve öğretmen okulu öğretmenleri ile okul- aile birliği temsilcilerinden ve uzmanlardan kurulan 108 kişilik bir komisyon Ön Program Taslağını hazır hale getirmişlerdir. Böylece, ön program taslağı 28 Mart- 14 Nisan 1962 tarihleri arasında 35 kişilik uygulayıcı ve uzmanın katıldığı bir komisyonda son şeklini almıştır (Tekişik, 1992).

1962 Program Taslağı, Talim ve Terbiye Kurulu’nca incelenmiş ve 12 Eylül 1962 tarih ve 215 sayılı kararla 5 yıl süre ile bir kısım okullarda denenmesi ve geliştirilmesi koşulu ile tatbik edilmiştir. 1962- 1963 yılında önce 14 ilde seçilen 106 okulda uygu-

lanmaya konmuş, daha sonra 1964- 1965 öğretim yılında 1888 okulda tatbik edilmiştir (Tertemiz, 2000).

Taslak 1948 programındaki 14 ayrı dersi, beş grupta birleştirmiş ve ders konuları geniş çalışma alanlarına göre ayarlanmıştır. İkinci devrede “Toplum ve Ülke İncelemeleri” ile “Fen ve Tabiat Bilgileri” başlıklarını iki temel ders kabul etmek suretiyle diğer derslerin bu merkezler etrafında toplulaştırılmasına olanak hazırlanmıştır. Farklı dersler ve ders konuları arasında ilişki kurulmuş, bunların birbirlerini tamamlamasına özen gösterilmiştir. Taslağa, öğrencilere demokratik bir yaşayış düzeni içinde ihtiyacı olan bilgi, tavır, beceri ve alışkanlıkları kazandırarak toplumun verimli ve etkili üyeleri haline gelmeleri için özel bir önem verilmiştir (Baysal, 2005).

Ayrıca, Türkiye’de disiplinler arası ve bütünleşmiş bir vatandaşlık eğitim programının geliştirilmesine yönelik ilk çalışmalar, ABD’de -yeni sosyal bilgiler- hareketinin ortaya çıktığı 1960’lı yıllarda başlamıştır (Öztürk, 2008). 1962 öncesi ilkökul programlarında tarih, coğrafya, yurt/yurttaslık bilgisi adlarıyla yer alan bağımsız ve sosyal bilgiler kapsamına giren dersler yukarıda belirttiğimiz gibi 1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı’nda “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir. 1968 tarihli İlkokul Programı’nda ise bu dersin adı “sosyal bilgiler” olmuştur (Ünal ve Ünal, 2012) .

1962 ilkökul programı taslağına göre hayat bilgisi, toplum ve ülke incelemeleri derslerinin amaçları:

1. Türk çocuğu; ailesine, ulusuna yurduna, Türk devrimlerine, ülkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve erdem sahibi iyi bir vatandaş, mükemmel bir insan olarak yetişir.
2. Çocuklara şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları oldukları hissiyatı oluşturarak; Türk ulusunun geleceğine olan güvenlerini artırarak ve Türk ulusunun ülkelerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazandırmak.
3. Olumlu karakter özellikleri kazandırarak, her durumda görev ve sorumluluk alabilecek hale getirme ve aile bütünlüğüne bağlı, yuvanın saadetini gerçekleştirmesindeki hizmet duygularını geliştirmek.
4. İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını kavratarak, grup faaliyetlerine katılmasına, başkalarına yardım etmenin önemini takdir etmesine ve uygulayabilir hale gelmesini sağlamak.
5. Ulusal kaynakları tanımak ve bunları korumanın bir görev olduğunu kavratıp benimsetmek.
6. Yurdu ve dünyayı tanımak; çocuklara plan, kroki ve harita hakkında fikir vermek onları bu araçları anlar ve uygular hale getirmek.
7. Çocuğa farklı uluslar ailesi içinde Türk ulusuna düşen insanlık ödevlerini öğretmek (Ne Mutlu Türküm Diyene; Yurtta Sulh, Cihanda Sulh) ve birleşmiş milletler ülküsünü benimsetmek.

8. Geçmişte uluslarına ve insanlara iyiliklerde bulunmuş olan büyük Türk adamlarının hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde hayranlık uyandırmak, kötülükleri dokunan kimselerin akıbetlerinden de öğrencilerin ibret almalarını sağlamak (Sönmez, 1998).

1968 İlkokul Programı ve Sosyal Bilgiler Dersi

1968 tarihli ilkokul programı cumhuriyet döneminde yayınlanmış ilkokul programları arasında en önemli ve uzun ömürlü olanıdır (Keskin, 2012).

1968 programında “Türk Milli Eğitimin Amaçları” Toplumsal yönden, Kişisel yönden, Ekonomik hayat olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. “İlköğretimin Amaçları”nda ise; Kişisel bakımdan, İnsan ilişkileri bakımından, Ekonomik hayat bakımından, Toplum hayatı bakımından ele alınmıştır (MEB, 1968: 1- 8).

1968 İlkokul Programı’nda Sosyal bilgiler dersinin amaçları sınıflara göre belirtilmemiş olup, genel olarak Sosyal bilgiler dersine ilişkin amaçlar ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Sosyal bilgiler dersi programının amaçları ise dört başlık altında gruplandırılmıştır (Dündar, 2008). Bunlar:

1. "Yurttaşlık Görevleri ve Sorumlulukları Yönünden,
2. Toplumda İnsanların Birbirleriyle Olan İlişkileri Yönünden,
3. Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden,
4. Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden" olarak sıralanmıştır.

Bu ana başlıklarda birinci madde için 12 amaç, ikinci madde için 5 amaç, üçüncü madde için 5 amaç ve dördüncü madde için 6 madde belirtilmiştir. Sosyal bilgiler için toplam 28 amaç belirlenmiştir. Sosyal bilgiler dersi ile ilgili amaçlardan sonra “Açıklamalar” bölümü verilmiştir. Bu bölümde Sosyal bilgiler dersinin işlenmesinde dikkat edilecek ilkeler de 31 madde halinde açıklanmıştır. Ayrıca ilk kez bu programda, “Belirli Gün ve Haftalar”a yer verilmiştir (MEB: 1968).

Tablo 5. 1968 İlkokul Programı Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi*

Dersler**	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf	Süre (dk.)
	Ders Saati	Ders Saati	Ders Saati	Ders Saati	Ders Saati	
Hayat Bilgisi	4 { 2 / 2 }	4 { 4 }	4 { 4 }			60
						40
Sosyal Bilgiler				5 { 2 / 3 }	4 { 2 / 2 }	60
						40
Fen ve Tabiat Bilgisi				4 { 2 / 2 }	4 { 2 / 2 }	60
						40
Din Bilgisi				1 { 1 }	1 { 1 }	60
						40
Türkçe (Yazı)	7 { 6 / 1 }	7 { 4 / 3 }	7 { 4 / 3 }	4 { 4 }	4 { 4 }	60
						40
Matematik	4 { 2 / 2 }	4 { 2 / 2 }	4 { 2 / 2 }	3 { 2 / 1 }	3 { 2 / 1 }	60
						40
Resim-İş	3 { 3 }	3 { 3 }	3 { 3 }	2 { 2 }	2 { 2 }	60
						40
Müzik	1 { 1 }	1 { 1 }	1 { 1 }	1 { 1 }	1 { 1 }	60
						40
Beden Eğitimi	2 { 2 }	2 { 2 }	2 { 2 }	1 { 1 }	1 { 1 }	60
						40
Eğitsel Çalışmalar	1 { 1 }	1 { 1 }	1 { 1 }	1 { 1 }	1 { 1 }	60
						40

(MEB, 1968: 269- 275)

* Tablolardan uyarlanmıştır.

** Her ders başlamadan önce, günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi ve planlanması 20 dakikadır. Ders sonlarında; hafta içi günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak tespiti 30 dakika iken cumartesi günü 50 dakikadır.

Tablo 6. 1970 Ortaokul Müfredat Programı Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

Dersler	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	Toplam
Türkçe	6	4	4	14
Sosyal bilgiler	5	5	4	14
Matematik	4	4	5	13
Fen bilgisi	4	6	6	16
İş bilgisi	4	4	4	12
Yabancı dil	3	3	3	9
Beden eğitimi	1	1	1	3
Resim	1	1	1	3
Serbest çalışmalar	3	3	3	9
İhtiyarî Ders: Din bilgisi	1	1	-	2
Toplam	33	33	32	98

(Cicioğlu, 1982: 187)

1968 Programında 1948'de belirtildiği gibi, hayat bilgisi dersinin bir gözlem, yaşama, iş ve deney dersidir. Hayat bilgisi dersinde ünitelerde esneklik sağlanmıştır. Yine derste “yakından uzağa” ilkesi işlenmiştir. Programda hayat bilgisi dersine birinci devre öğretimin bel kemiğidir denilerek önemi artırılmıştır. Yine gezi, gözlem ve araştırmaya önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir (MEB, 1968).

Sosyal bilgilere karşılaştırmalı olarak bakılacak olursa, 1948 İlkokul Programındaki amaçlar Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri adı altında ayrı ayrı verilirken, 1962 İlkokul Programı Taslağında Hayat Bilgisi dersiyle birlikte ele alınmıştır. 1968 İlkokul Programında ise Sosyal Bilgiler dersi adı altında daha ayrıntılı biçimde bu derse yer verilmiştir. Her ne kadar 1962 İlkokul Programı Taslağı'nın açıklamalar bölümünde dersler, Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi adı altında verilmiş olsa da 1948 İlkokul Programındaki gibi Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin ayrı başlıklarda sunulduğu görülmektedir. 1968 İlkokul Programında ise Sosyal Bilgiler dersi adı altında bunların bir bütün olarak ele alındığı ve bu derslerin birbirleriyle yakın ilişkisinin olduğu görülmektedir. Ayrıca pedagojik olarak baktığımızda 1948 İlkokul Programında, üçüncü sınıftan dördüncü sınıfa geçen bir öğrenci, dördüncü sınıfın ders yılı başında program bakımından birbirleriyle ilgili olmayan yani aralarında dikey ve yatay geçişleri olmayan bağımsız üç dersle (Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi) karşılaşmaktadır. Sonuç olarak, öğrenciler dördüncü sınıfta hiçbir ön bilgiye sahip olmadıkları konuları öğrenmekle baş başa kalıyorlardı (Tertemiz, 2000).

1970- 1971 tarihli Ortaokul Programında MEB Talim Terbiye Kurulu'nun 20.07.1970 Tarihinde almış olduğu 291 ve 292 sayılı kararlarla, ortaokulların öğretim programında değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik Ortaokulların Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders programlarında gerçekleşmiştir. Yeni ortaokul fen bilgisi ve sosyal bilgiler programları 1970- 1971 öğretim yılından başlamak üzere, bakanlığın belirleyeceği bazı okullarda, deneme niteliğinde uygulanma sürecine başlamıştır. Bu program değişikliği ile Cumhuri-

yetin kuruluşundan beri birbirinden bağımsız olarak okutulan ve tek disiplin anlayışının hâkim olduğu Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersleri disiplinler arası yaklaşıma göre yeniden yapılandırılmıştır (Keskin, 2002).

Tablo 7: 1975 Temel Eğitim Birinci Kademe Haftalık Ders Sayısı Çizelgesi

Dersler	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Türkçe	10	10	10	6	6
Matematik	5	5	5	4	4
Fen bilgisi	-	-	-	4	4
Sosyal bilgiler	-	-	-	3	3
Hayat bilgisi	5	5	5	-	-
Resim- iş	1	1	1	2	2
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	1	1	1	1	1
Ahlâk	-	-	-	1	1
Din bilgisi (isteğe bağlı)	-	-	-	1	1
Eğitsel çalışmalar	2	2	2	2	2
Toplam	25	25	25	25	25

(Cicioğlu, 1982: 110)

1 ptTablo 8. 1974 Ortaokul Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi Taslağı

Dersler	Sınıflar				
	6	7	8	Toplam	
Ortak Dersler	Türkçe	5	5	5	15
	Matematik	4	4	4	12
	Sosyal bilgiler	3	3	4	10
	Fen bilgisi	3	3	3	9
	Yabancı diller	3	3	3	9
	Resim İş	1	1	1	3
	Müzik	1	1	1	3
	Beden Eğitimi	1	1	1	3
	Ahlâk	1	1	1	3
	Toplam	22	22	23	67
Seçmeli Dersler	Öğrenci her yıl en az dört saatlik seçmeli ders alır. Seçmeli dersler listesi (Tebliğler Dergisinde) 114. madde de verilmiştir.	4- 8	4- 8	4- 8	12- 14
	Din bilgisi	1	1	-	2
	Rehberlik ve eğitsel çalışmalar	3	3	3	9
	Haftalık ders saatleri toplamı	30- 34	30- 34	30- 34	90-102

(MEB, 1974: 110)

IX. Milli Eğitim Şurası'nın "1974- 1975 öğretim yılında yeni sistemle ilgili uygulama planı" kısmında 327. maddesinde sosyal bilgiler için önem arz ettiğinden;

İlkokulların 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler programı ile ortaokul sosyal bilgiler programının temel eğitimin amaçlarına uygun olarak kaynaştırılmış bir bütün teşkil edecek şekilde yeniden düzenlenmesiyle ilgili çalışmalar sürdürülecektir. Bu maksatla hazırlanmış olan program taslağı Tebliğler Dergisinde yayımlanacak ve yeni programa göre 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar için yarışma açma veya Komisyon kurma yoluyla Bakanlıkça tek kitap yazdırılacaktır (MEB, 1974: 132) ifadeleri yer almıştır.

Daha sonra 26.04.1985 tarih ve 64 sayılı kararla, ortaokullarda okutulan sosyal bilgiler dersi kaldırılmıştır (Kan, 2010). 1985 yılında ortaokullardaki sosyal bilgiler dersinin kaldırılması ve yerine milli tarih, milli coğrafya, vatandaşlık bilgileri diye üç ayrı dersin konulması 6. 7. ve 8. sınıflarda sosyal bilgilerin gelişimine son vermiştir (Güngördü, 2001).

Tablo 9. 1985 Ortaokul Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

Dersler	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Türkçe	5	5	5
Matematik	4	4	4
Fen Bilgisi	4	4	4
Milli Tarih	2	2	-
Milli Coğrafya	2	2	-
Vatandaşlık Bilgisi	-	-	3
T. C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	2
Yabancı Dil	3	3	3
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	2	2	2
Resim- İş	2	2	2
Müzik	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2
Seçmeli Dersler	4- 8	4- 8	4- 8
Toplam	30 (34)	30 (34)	30 (34)
Rehberlik ve Eğitici Çalışmalar	3	3	3
Genel Toplam	33 (37)	33 (37)	33 (37)

(MEB, 1985: 341)

1990 Sosyal Bilgiler Programı

1990'lara gelindiğinde ilkokul 4 ve 5'inci sınıf "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı", Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 30.5.1990 tarih ve 62 karar sayısı ile kabul edilmiş ve 25 Haziran 1990 tarih ve 2315 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır. 1990 Sosyal Bilgiler Programı'nın amaçları, 1968 Sosyal Bilgiler Programı'ndan çok farklılık göstermemektedir. Bu programda da Sosyal Bilgiler dersinin amaçları yine dört başlık altında toplanmıştır. Amaçlardan sonra 32 maddelik açıklamalar kısmı görülme-

ktedir (MEB, 1990). 1968 Sosyal Bilgiler Programında açıklamalardan sonra 'Belirli Gün ve Haftalar'a yer verilirken (MEB, 1968), 1990 Sosyal Bilgiler Programı'nda ise bu bölüm programda yer almamış ve bu konuya değinilmemiştir. Ayrıca 1968 programında konular sınıflara göre üniteler halinde yer verilirken (MEB, 1968), 1990 programında konular sınıflara göre üniteler halinde, üniteler de bölümlere ayrılarak verilmiştir. Ek olarak, üniteler arasında okuma parçalarına yer verilmiştir (MEB, 1968). 1968 ve 1990 sosyal bilgiler programının ünite içeriklerine baktığımız zaman konuların öğrenci seviyelerinin çok üstünde olduğu rahatlıkla görülebilmektedir. Ayrıca 1990 programında ve önceki programlarda ölçme ve değerlendirmeye yönelik doyurucu ifadeler bulunmamaktadır.

1993'te tekrar ilkököl 4 ve 5'inci sınıf "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı", Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 15.3.1993 tarih ve 80 karar sayısı ile kabul edilmiş ve 26 Nisan 1993 tarih ve 2381 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1993: 274). Programı incelediğimizde bazı konuların eklenip, çıkarıldığı veya değiştirildiği görülmektedir. Önemli denilebilecek bir değişiklik bulunmamaktadır.

1997 İlköğretim Program Değişikliği ve 1998 Sosyal Bilgiler Programı

18 Ağustos 1997 tarihinde 23084 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 4306 sayılı yasa ile: "ilkokul" ile "ortaokul" ibareleri "ilköğretim okulu" olarak değiştirilmiştir. Bu yasa ile ilköğretim kurumları sekiz yıllık okullar haline getirilerek, bu okullarda zorunlu ilköğretimin kesintisiz uygulanması sağlanmıştır (Resmi Gazete, 1997).

Tablo 10: 1997 İlköğretim Programı Haftalık Ders Çizelgesi

Dersler	Sınıflar							
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
Fen Bilgisi	-	-	-	3	3	3	3	3
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi	-	-	-	-	-	-	1	1
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
Yabancı Dil	-	-	-	2	2	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Resim-İş	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	1	1	1
İş Eğitimi	-	-	-	3	3	3	3	3
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi	-	-	-	-	-	1	-	1
Bireysel ve Toplu Etkinlik	3	3	3	-	-	-	-	-
Seçmeli Dersler	-	-	-	3	3	2	2	2
Toplam	30	30	30	30	30	30	30	30

(Milli Eğitim Bakanlığı, 1998b: 1012)

İlköğretim seviyesinde EARGED modeline göre düzenlenen Hayat Bilgisi ve Fen Bilgisi programları, 1998 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bu programlar, sekiz yıllık ilköğretim bütünlüğüne göre hazırlanmış programlardır (Fer, 2005).

1990 Sosyal Bilgiler Programı, 1998 Programı'na kadar uygulanmıştır. Zorunlu eğitimin 8 yıla çıkması ile birlikte 1998 yılında, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 02.04.1998 tarih ve 62 karar sayısıyla; Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 30.05.1990; 62 ve 15.03.1993; 80 tarih ve sayılı kararlarıyla kabul edilen İlkokul 4 ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın, 25.04.1985; 67 ve 15.03.1993; 81 tarih ve sayılı kararlarıyla kabul edilen Ortaokul Millî Tarih Programı ile 24.06.1985; 95 ve 15.03.1993; 79 tarih ve sayılı kararlarıyla kabul edilen Ortaokul Millî Coğrafya Programı'nın kaldırılarak, İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Program'ı kabul edilmiştir. 02.04.1998 tarih ve 2487 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır (MEB, 1998: 531).

Sosyal Bilgilerin amaçları bu programda yine dört başlık altında toplanmış olup “vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden” başlığının sadece 11. maddesinde yer alan “Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasî olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler” (MEB, 1998: 537- 538) ifadesinin beceriye yönelik olduğu ve günümüz sosyal bilgilere daha yakın olduğu dikkatimizi çekmektedir.

“Programın uygulanması ile ilgili açıklamalar” kısmında; ilköğretim okulu sosyal bilgiler ders öğretim programının 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftada üçer saat olarak hazırlandığı, 43 madde ile de sosyal bilgilerin eğitim ve öğretiminde dikkat edilecek hususlar belirtilmiştir (MEB, 1998: 533).

1968 (MEB: 65) sosyal bilgiler programının “Açıklamalar” kısmının 1. maddesinde şu ifade yer almaktadır;

İlkokulun dördüncü ve beşinci sınıflarında Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi” adı altında okutulan konular birbiriyle olan yakın ilişkileri ve çocuğa uygunluğu bakımından birleştirilerek sosyal bilgiler adı altında bir bütün haline getirilmiştir. Bu ders konuları yalnız Tarih, Coğrafya veya Yurttaşlık Bilgisi yönünden değil, hem Tarih, hem Coğrafya, hem de Yurttaşlık Bilgisi olmak üzere çok yönlü bir bütün olarak işlenmelidir.

1990 (MEB: 459) sosyal bilgiler programın yine birinci maddesinde; “İlkokulun dördüncü ve beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ders konuları yalnız Tarih, Coğrafya veya Vatandaşlık Bilgisi yönünden değil, hem Tarih, hem Coğrafya, hem de Vatandaşlık Bilgisi olmak üzere çok yönlü bir bütün olarak işlenmelidir.” ifadesine yer verilmektedir. 1998 sosyal bilgiler programının 6. maddesine bakıldığı zaman; “Konular tarih, coğrafya, vatandaşlık, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, hukuk ve eğitim alanlarıyla ilişkili olmak üzere çok yönlü bütün olarak işlenir” (MEB, 1998: 533). Önceki programlara bakıldığında sosyal bilgilerin dar bir kalıp içinde olduğu görülürken bu madde ile sosyal bilgiler anlayışına ilk defa yaklaşıldığı söylenebilir.

1998 sosyal bilgiler programı incelendiğinde 41. maddede; “Öğrencilerin davranışlarındaki gelişmeler ve edindikleri alışkanlıklar gözlenir, kazandıkları bilgiler, çeşitli tek-

nikler ve ölçme araçları ile ölçülüp değerlendirilir” (MEB, 1998: 536). Ölçme ve değerlendirilmenin önceki programlardaki gibi üstün körü yer verilmiş olduğu görülmektedir.

Amaçlar ile ilgili olarak 1998 Sosyal Bilgiler Programı önemli bir yenilik getirmiştir. Önceki Sosyal Bilgiler dersi programlarında verilmeyen “Özel Amaçlar” a bu programda yer verilmiştir. Özel amaçlar, her sınıf düzeyinde ve ünite düzeyinde belirtilmiştir. Ayrıca sınıflar düzeyinde, ünitelerin dağılımı içinde ünite adlarının, üniteye ait amaç sayılarının, ünite için öngörülen ders saati sayılarının ve oranlarının yer aldığı tablolar özel hedeflerin sonuna eklenmiştir (Dündar, 2008).

1998 programı incelendiğinde, hedefler davranışa çevrilmemiş ve davranışsal olarak da tanımlanmamıştır. Bunların yerine, ünitelerin içerikleri ayrıntılı verilmiştir. Aslında içerik araçtır. Dökümü yapılacak içerik değil, hedef ve davranışlardır (Nas, 2000).

1998 Programı amaçlar, içerik, öğrenme- öğretme durumları ve sınav durumları açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler yapılırken daha çok öğretmen görüşmelerine yer verilmiştir. 1998 hayat bilgisi dersi öğretim programının hedefleri; öğrencilerde bilimsel çalışma, problem çözme becerisi, işbirliği ile çalışma alışkanlığını geliştirebilme açısından yetersiz bulunmuş, içeriğin de öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyine uygun olmadığı görülmüştür. Böylece programın pek çok yönden yetersiz olduğu ve geliştirilmesi gerektiği görüşüne varılmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın amaçlarının beceri boyutunda en az gerçekleştiği ayrıca bu programın uygulanmasında karşılaşılan güçlükler olduğundan dolayıdır ki değiştirilmesi ve geliştirilmesi gerektiği sonucu ortaya konulmuştur. 1998 programı ile ilgili yapılan bu çalışmalarda ortaya konan görüşler değişikliğine duyulan ihtiyacın bir işareti olmuştur. Sonuç olarak, 2004 yılına gelindiğinde Taslak Program bu ihtiyaçları karşılamak amacıyla düzenlenmiştir (Baysal, 2005).

1968 Hayat Bilgisi Programı, 1998 Programı’na kadar uygulanmıştır. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 03.12.1997 tarih ve 161 karar sayısıyla; Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 01.07.1968; 171 tarih ve sayılı kararlarıyla kabul edilen İlkokul Hayat Bilgisi Programı uygulamadan kaldırılarak, 1998- 1999 öğretim yılında itibaren uygulanmak üzere, İlköğretim Okulu Hayat Bilgisi Programı’ı kabul edilmiştir. Ocak 1998 tarih ve 2484 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayımlanmıştır (MEB, 1998a: 5).

Program incelendiğinde 1968 hayat bilgisi programında amaçlar beş başlıkta, açıklamalar on yedi maddede verilmiştir. Her sınıfın ünite başında işlenecek belirli gün ve haftalar verilmiştir. Sınıf sınıf üniteler verildikten sonra, ders araçları sıralanmıştır (MEB, 1968). 1998 hayat bilgisi programına baktığımızda, programın uygulanmasıyla ilgili esaslar on dört maddede, genel hedefler ise yirmi altı maddede verilmiştir. Belirli gün ve hafta; kutlanacağı gün ve hafta genel olarak belirlenmiştir. Her sınıfın ünite başında özel hedefler verilirken yine sınıfın ünite ve süreleri tablo halinde belirtilmiştir. Her ünite plan dâhilinde verilerek; ünitenin süresi, önemi, hedef ve davranışlar, konular, öğrenme ve öğretme etkinlikleri, yöntemler, kaynaklar, levha ve afişler, videokasetler, araç ve gereçler, ölçme ve ünite sonunda açıklamalar verilmiştir. Yine her ünite sonunda örnek öğrenci gözlem formu ve üniteler bittikten sonra her sınıf için belirtke tabloları çıkartılmıştır.

Programın sonlarında kaynaklar başlığı adı altında; levha ve afişler, videokasetler, araç ve gereçler ayrıntılı bir şekilde sıralanmıştır (MEB, 1998a). 1968 programı ile 1998 hayat bilgisi programı arasında yukarıda belirtildiği gibi belirgin farkların olduğu söylenebilir. Ayrıca 1998 yılında hayat bilgisi dersine daha fazla önem verilirken, aynı özenin sosyal bilgiler dersinde gösterilmediği de söylenebilir.

2004- 2005 Sosyal Bilgiler Programı

Eğitim programı 4. sınıfa kadar hayat bilgisi, 8. sınıfa kadar da sosyal bilgiler olarak devam etmektedir. 1926'da coğrafya, tarih, yurttaşlık bilgisi ile başlayan, 1968'den itibaren sosyal bilgiler olarak devam eden bu derslerin amaçları, felsefesi, içeriği ve öğretim yöntemleri 2004 yılına gelinceye kadar pek fazla değişiklik göstermemiştir. Milli Eğitim Bakanlığı 2004 yılında tüm ilköğretim programlarını kapsayacak şekilde yeni bir program hazırlığına girişmiştir. Bunun sebepleri arasında;

- Dünyadaki bilimsel ve teknolojik gelişmeler ve bunun Türkiye'ye yansımaları
- Eğitim bilimlerindeki öğrenme öğretme anlayışındaki gelişme
- Eğitimde kalite ve eşitliği yükseltme ihtiyacı
- Ekonomiye ve demokrasiye duyarlı bir eğitim gereksinimi
- Ferdi ve milli değerlerin küresel değerler içinde geliştirilmesi
- 8 yıllık temel eğitim için program bütünlüğünün sağlanması
- Her bir dersin kendi içinde kavramsal bütünlük sağlama gerekliliği sayılabilir

Bu şekilde yeni sosyal bilgiler programı, 4. ve 5. sınıflar, 2004-2005 öğretim yılında pilot seçilen ilköğretim okullarında uygulandıktan sonra, 2005-2006 öğretim yılında tüm ilköğretim okullarında uygulamaya konulmuştur. 2006-2007 öğretim yılından itibaren de 6. ve 7. sınıflara sosyal bilgiler programı aşamalı olarak uygulamaya konulmuştur. Ayrıca yeni sosyal bilgiler programının en önemli özelliği, eski programda yer alan davranışçı anlayıştan vazgeçilerek yapılandırmacı öğrenme ilkesinin benimsenmesidir (Bilgili, 2009). Yapılandırmacılık ilkesini biraz daha açarsak;

Ülkemizde eğitim bilimleri alanında yapılan çalışmalar incelendiği zaman, yapılandırmacılık kavramı üzerinde uzlaşma olmadığı söylenebilir. Öğrenme yaklaşımı olan yapılandırmacılığın İngilizce karşılığı Constructivism'dir. Bu kavram Türkçemize yapılandırmacılık, inşacılık, kurmacılık ve oluşturmacılık olarak tercüme edilmektedir (Demircioğlu, 2005). Yapılandırmacı öğrenme, öğrencilerin aktif şekilde bilgiyi oluşturması, yorumlaması ve ön bilgilerine göre tekrar organize etmesidir (Ulusoy, 2009). Başka bir ifade ile yapılandırmacı kuram, bir bireyin nasıl anladığını ve öğrendiğini açıklayan felsefi bir yaklaşımdır. Yapılandırmacılığa göre öğrenme, insan zihnindeki bir yapılandırma sonucu meydana gelir; yani, öğrenme, bireyin zihninde oluşan bir iç süreçtir (Taştan, 2009).

NCSS (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi)'ne göre yapılandırmacı öğrenme; öğrenme, öğrenenin yüz yüze geldiği yeni bilgi ve deneyimlerini bir araya getirip yeni bir anlam

inşa ettiği entelektüel bir süreçtir. Öğrenme bireysel bir etkinliktir; çünkü her bireyin bilgi yapılandırma izlediği yol kendine özgüdür (Öztürk, 2007).

Tablo 11: 2005 İlköğretim Programı Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi

Dersler	Sınıflar								
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Zorunlu Dersler	Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
	Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
	Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
	Fen ve Teknoloji	-	-	-	4	4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	3
	Yabancı Dil	-	-	-	2	2	4	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar	2	2	2	1	1	1	1	1
	Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
	Beden Eğitimi	2	2	2	1	1	1	1	1
	Teknoloji ve Tasarım	-	-	-	-	-	2	2	2
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi	-	-	-	1	1	-	-	-	
Rehberlik/ Sosyal Etkinlikler	1	1	1	1	1	1	1	1	
Zorunlu Ders Saati Toplamı	28	28	28	28	28	28	28	28	
Seçmeli Ders Saati Toplamı	Yabancı Dil	-	-	-	2	2	2	2	2
	Sanat Etkinlikleri (Drama, Tiyatro, Halk Oyunları, Enstrüman, Resim, Fotoğrafçılık, Heykel vb.)	1	1	1	2	2	2	2	2
	Spor Etkinlikleri (Güreş, Futbol, Basketbol, Voleybol, Masa T. Vb.)	1	1	1	2	2	2	2	2
	Bilgisayar	1	1	1	1	1	1	1	1
	Satranç	1	1	1	1	1	1	1	1
	Düşünme Eğitimi	-	-	-	-	-	1	1	1
	Halk Kültürü	-	-	-	-	-	1	1	1
	Tarım/ Hayvancılık Uygulamaları	-	-	-	-	-	1	1	1
	Takviye ve Etüt Çalışmaları	1	1	1	-	-	-	-	-
	Seçmeli Ders Saati Toplamı	2	2	2	4	4	2	2	2
Genel Toplam	30	30	30	30	30	30	30	30	

(MEB, 2005: 540)

2004 yılı sosyal bilgiler ders kitapları incelendiğinde, sosyal olay ve değerlerin sunumunda en sık kullanılan yöntemlerin başında örnek olay incelemesi olduğu görülmektedir. Örnek olay inceleme yöntemi ile hedeflenen, bir sosyal durum veya sorunla ilgili öğrencilerin önceki deneyimlerini de göz önünde bulundurularak görüşlerini dile getirebilecekleri bir tartışma zemini oluşturmaktır. Bu bağlamda 2004 yılı öğretim programı

temelindeki ders kitaplarında, klasik anlamdaki örnek olaylara yer verildiği gibi gazete haberleri ve hikâyeler de örnek olay olarak verilmiştir. 2004 yılı sosyal bilgiler öğretim programı, öğrencileri sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşünebilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır (Kabapınar, 2009).

Tablo 12: 2010- 2011 İlköğretim Okulları Haftalık Ders Çizelgesi

	DERSLER	SINIFLAR							
		1	2	3	4	5	6	7	8
ZORUNLU DERSLER	Türkçe	11	11	11	6	6	5	5	5
	Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
	Hayat Bilgisi	4	4	4					
	Fen ve Teknoloji				3	3	4	4	4
	Sosyal Bilgiler				3	3	3	3	
	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük								2
	Yabancı Dil				3	3	4	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar	2	2	2	1	1	1	1	1
	Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
	Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	2	2	2
	Teknoloji Tasarım						2	2	2
	Trafik Güvenliği				1	1			
	Rehberlik/Sosyal Etkinlikler						1	1	1
	ZORUNLU DERS SAATİ TOPLAMI		25	25	25	25	25	25	25
SEÇMELİ DERSLER	Yabancı Dil					1	1	1	
	Spor Etkinlikleri					1	1	1	
	Düşünme Eğitimi					1	1	1	
	Halk Kültürü					1	1	1	
	Medya Okuryazarlığı					1	1	1	
	Bilişim Teknolojileri					1	1	1	
	Satranç					1	1	1	
	Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi*							1	
Tarım						1	1	1	
Seçilebilecek Ders Saati Sayısı						1	1	2	
SERBEST ETKİNLİKLER		5	5	5	4	4			
TOPLAM DERS SAATİ		30	30	30	30	30	30	30	

(MEB, 2010: 1696- 1697)

* Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi haftada 1 ders saati olmak üzere 2010–2011 Öğretim Yılında 8. sınıfta seçmeli, 2011–2012 Öğretim Yılından itibaren de aynı sınıfta zorunlu ders olarak okutulacaktır.

İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi (8. Sınıf) Öğretim Programı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 14.09.2010; 126 tarih ve sayılı kararıyla kabulü, 2637 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmıştır (MEB, 2010: 1693).

12 Yıllık Zorunlu Eğitim ve Sosyal Bilgiler

İlk kez 2010 yılında 18. Milli Eğitim Şurası ile gündeme taşınan ve Türkiye eğitim sisteminin 4+4+4 şeklinde kademelendirilmesini öngören teklif, 20 Şubat 2012 tarihinde bir grup başkanvekilleri ve bazı milletvekilleri tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanlığına sunulmuştur. 29 Mart 2012'de TBMM Genel Kurulunda kabul edilmiş ve 11 Nisan 2012'de Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Gür, Özoğlu, Çoşkun ve Görmez, 2012).

11.04.2012 tarihli ve 28261 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 30.03.2012 tarihli ve 6287 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" unda bazı maddeler verilmiştir (Resmi Gazete, 2012).

Ek olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın 09.05.2012 tarihinde yayımladığı "12 Yıllık Zorunlu Eğitime Yönelik Uygulamalar" konulu Genelge yayımlanmıştır. Burada önemli görülen maddeler sıralanacak olunursa;

Zorunlu eğitim 4 yıl süreli ilkokul, 4 yıl süreli ortaokul ve 4 yıl süreli lise eğitimini kapsamaktadır. Öğrencilerin öğrenim gördüğü birinci 4 yıl (1, 2, 3, 4. sınıflar) ilkokul, ikinci 4 yıl (5, 6, 7, 8. sınıflar) ortaokul ve üçüncü 4 yıl (9, 10, 11, 12. sınıflar) ise lise şeklinde isimlendirilecektir.

İlkokullar ile ortaokullara ilköğretim veya ilköğretim kurumları, liselere ise ortaöğretim veya ortaöğretim kurumları denilmeye devam edilecektir.

İlköğretimi tamamlayan öğrencilere diploma verilmeyecek, 12 yıllık zorunlu eğitim sonunda ortaöğretim diploması verilecektir."

"Fiziki şartların uygun olduğu durumlarda ilkokul, ortaokul ve lisenin bağımsız olarak düzenlenmesine öncelik verilecektir (<http://www.meb.gov.tr/haberler/2012/12YillikZorunluEgitimeYonelikGenelge.pdf>).

Sosyal bilgiler dersinin ve diğer ilişkili derslerin zorunlu eğitimin resmi gazetede yayımlanmasından sonraki durumunu incelemek ve aradaki farkı belirlemek amacıyla (MEB, 2012) ders çizelgeleri incelenmiştir.

12 yıllık zorunlu eğitim ile ders çizelgesinde "İlköğretim okulları" yerine "İlkokullar ve Ortaokullar" ibaresinin geldiğini görmekteyiz. Tablo 12'ye göre kıyasladığımızda ilkokulların üçüncü sınıfta 4 saat olarak görülen Hayat Bilgisi dersinin 3 saate indirildiği tespit edilmiştir. 4. sınıflarda sosyal bilgiler dersinin yanında 2 saat İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi dersi de eklenmiştir.

Ortaokulların Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders saatlerinde herhangi bir değişiklik olmazken; Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi çizelgeden

çıkartılmıştır. Sosyal bilgiler ders saatlerinde bir değişiklik olmazken en önemli değişiklik beşinci sınıfların sosyal bilgiler derslerine sınıf öğretmenleri girenken bu model ile beşinci sınıf sosyal bilgiler derslerine branş öğretmenlerinin girmeye başlamasıdır.

Seçmeli derslere baktığımızda, tablo 12'de yer almayan Hukuk ve Adalet dersleri 6. ve 7. sınıflarda 2'şer saat olarak eklenmiştir. Halk Kültürü dersinin 6. ve 7. sınıflarda, Medya Okuryazarlığı ve Düşünme Eğitimi derslerinin ise 7. ve 8. sınıflarda 2'şer saat olarak çizelgede görülmektedir.

Sonuç

Amaçlarımız arasında sosyal bilgiler dersinin gelişimine değinileceği belirtilerek, bununla beraber dönemlere göre ders çizelgeleri verilerek, sosyal bilgilerin diğer derslerle karşılaştırılmasına yardımcı olunmaya çalışılmıştır. Ayrıca sosyal bilgilerin gelişimine yönelik olarak dönemlere göre karşılaştırmalar yapılarak, dönemsel farklılıkların ortaya çıkarılması istenilmiştir. Dersin ana metninde ayrıntılı olarak verilen sosyal bilgilerin gelişimi araştırma verilerine dayanarak bir bütün olarak değerlendirilebilmesi için aşağıda okuyuculara kısaltılarak sunulmuştur.

1926 yılında Hayat bilgisini önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bunda da önemli rolü John Dewey'in "hayat bilgisi" kavramına önem verilmiş olmasından gelmektedir (Cicioğlu, 1982). Haftalık ders saatinde hayat bilgisinin dört saat olduğu belirtilerek, hayat bilgisi "öğretimin bel kemiği" olarak tanımlanmaktadır (Kültür Bakanlığı Dergisi, 1937). Malumat-ı Vataniye dersi ise Yurt Bilgisi olarak değiştirilerek (Öztürk ve Deveci, 2011) 4. sınıfta iki saat, 5. sınıfta ise bir saat olarak görülmektedir 1936 programında toplu öğretim ilkelerine bağlı kalınmakla beraber üçüncü sınıfın sonuna doğru, öğrencilerin olayları ve cisimleri bilimsel kurallara göre inceleme kabiliyetlerini arttırmak amacıyla, hayat bilgisi dersleri derce derece gruplara ve dallara ayrılmak istenmiştir (Fer, 2005). Bununla birlikte hayat bilgisi ders saatlerinin arttığı görülmekle beraber bu dönemde tarih ve coğrafya dersleri, ders çizelgesinde ikişer saat olarak yer almaktadır (Kültür Bakanlığı Dergisi, 1937). 1948'de yurt bilgisi dersinin adı yurttaşlık bilgisi diye değiştirilmiştir (Tertemiz, 2000). İlkokul programında tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi adlarıyla yer alan bağımsız ve sosyal bilgiler kapsamına giren dersler 1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı'nda "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında birleştirilmiştir. 1968 tarihli İlkokul Programı'nda ise bu dersin adı 'sosyal bilgiler' olmuştur (Ünal ve Ünal, 2012) . 1968'de sosyal bilgiler ders saati 4. sınıfta beş saat (iki saat 60dk. + üç saat 40dk.), 5. sınıfta dört saat (iki saat 60dk. + iki saat 40dk.)'dır (MEB, 1968). Sosyal bilgiler 1970 ve 71 tarihli Ortaokul Programında tek disiplin anlayışı terk edilerek, disiplinler arası yaklaşıma göre yeniden yapılandırılmıştır (Keskin, 20002). 1985 yılında ortaokullardaki sosyal bilgiler dersinin kaldırılması ve yerine milli tarih, milli coğrafya, vatandaşlık bilgileri diye üç ayrı dersin konulması 6. 7. ve 8. sınıflarda sosyal bilgilerin gelişimine son vermiştir (Güngördü, 2001). 1998 yılında yayımlanan Sosyal Bilgiler Programı'na bakıldığında sosyal bilgiler anlayışına ilk defa yaklaşıldığı söylenebilir. 2005-2006 öğretim

yılında tüm ilköğretim okullarında uygulamaya konulmuş olan sosyal bilgiler programı ise sosyal bilgiler anlayışını yansıtmıştır. 12 yıllık zorunlu eğitim ile ortaokul sosyal bilgiler ders saatlerinde bir değişiklik olmazken en büyük değişiklik, 5. sınıf sosyal bilgiler derslerine sınıf öğretmenleri girerken model ile birlikte sosyal bilgiler derslerine sosyal bilgiler öğretmenlerinin girmeye başlamasıdır.

Geçmişten günümüze ülkenin siyasi, sosyal, ekonomik durumuna göre sosyal bilgiler ve diğer ilişkili ders grubu farklı adlar altında, parçalanmış, birleştirilmiş veya bu derslerin amaçları değiştirilmiştir. Sosyal bilgiler ve diğer ilişkili ders grubunun ve içeriğinin şekillenmesinde çoğunlukla Amerika Birleşik Devletleri'nin etkisi altında kaldığı söylenebilir. Bunun içindir ki Cumhuriyet döneminden günümüze eğitim programlarımıza baktığımızda sosyal bilgiler ders grubunun bütün olarak incelendiğinde karışık bir yapı içerisinde olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- 12 Yıllık Zorunlu Eğitime Yönelik Genelge, (b.t). 10 Haziran 2012, <http://www.meb.gov.tr/haberler/2012/12YillikZorunluEgitimeYonelikGenelge.pdf>.
- Arslan, M. (2000). Cumhuriyet dönemi ilköğretim programları ve belli başlı özellikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı. 146. Online, 11Aralık 2012. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/146/aslan.htm>.
- Baysal, Z. N. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler programlarının felsefi temelleri. Tanrıoğen, A., (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde* (58- 75). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Bilgili, A. S. (2009). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. *Bilgili*, A. S., (Ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (2. Baskı) içinde (2-31). Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşıoğlu, C. (1995). *Türkiye’de eğitim bilimleri tarihi* (Araştırma- İnceleme Dizisi). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Cicioğlu, H. (1982). *Türkiye Cumhuriyetinde ilk ve ortaöğretim (Tarihi Gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). Sosyal Bilgiler öğretimi ve oluşturmacı yaklaşım. Tanrıoğen, A., (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (255- 279). İstanbul: Zafer Matbaacılık.
- Dündar, Ş. (2008). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğrenme ortamlarının yapılandırmacı özellikler açısından değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Erden, M. (2004). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkim Yayınları.
- Fer, S. (2005). *1923 yılından günümüze cumhuriyet dönemi ilköğretim programları üzerine bir inceleme*. Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu, Mar-

- mara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi. İstanbul.
- Gökmenoğlu, T. ve Eret, E. (2011). *Eğitim programları ve öğretim anabilim dalı araştırma görevlilerinin bakış açısıyla Türkiye’de program geliştirme*. 10(2), 667-681, 2011. Online 10 Ocak 2013. <http://ilkogretim-online.org.tr>.
- Gözütok, F. D. (2003). Türkiye’de program geliştirme çalışmaları. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı. 160, 44- 64.
- Güngördü, E. (2001). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Gür, B. S., Özoğlu, M., Coşkun, İ. ve Görmez, M. (2012). *2012’de Eğitim*. 12 Ocak 2014. http://file.setav.org/Files/Pdf/20130104114533_setav_analiz_2012egitim.pdf
- Gürkan, T. ve Gökçe, E. (1999). *Türkiye’de ve çeşitli ülkelerde ilköğretim (Program- Öğrenci- Öğretmen)*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kabapınar, Y. (2009). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Kan, Ç. (2010). A.B.D ve Türkiye’de sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 30, Sayı. 2, 663-672.
- Keskin, Y. (2002). *II. Meşrutiyet’ten günümüze kadar uygulanmış olan sosyal bilgiler öğretim programlarının analizi ve karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keskin, Y. (2012). Türkiye’de 1970’li yıllardan günümüze kadar yayınlanmış ilköğretim, ortaokul ve İlköğretim Okulu programlarında yer alan tarih dersi konularının dönemlere Göre İncelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 2012, 4(2), 442-461. Online 25 Şubat 2013. http://www.iojes.net/userfiles/Article/IOJES_681.pdf
- Kültür Bakanlığı Dergisi (1997). Sayı, (20- 1).
- Milli Eğitim Bakanlığı (1948). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1968). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1974). *Tebliğler Dergisi IX. Şûra özel sayısı*, 37 (1788). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1985). *Tebliğler Dergisi*, 48 (2195).
- Milli Eğitim Bakanlığı (1990). *Tebliğler Dergisi*, 53 (2315).
- Milli Eğitim Bakanlığı (1993). *Tebliğler Dergisi*, 56 (2381).
- Milli Eğitim Bakanlığı (1998). *Tebliğler Dergisi*, 61 (2487).
- Milli Eğitim Bakanlığı (1998a). *Tebliğler Dergisi*, 61 (2484).
- Milli Eğitim Bakanlığı (1998b). *Tebliğler Dergisi*, 61 (2492).

- Milli Eğitim Bakanlığı (2005). *Tebliğler Dergisi*, 68 (2575).
- Milli Eğitim Bakanlığı (2010). *Tebliğler Dergisi*, 73 (2637).
- Nas, R. (2000). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Öztürk, C. (2007). Küreselleşme ve bilgi çağında sosyal bilgiler öğretimi. Oktay, A. ve Unutkan, Ö. P., (Ed.), *İlköğretimde Alan Öğretimi* içinde (101- 142). İstanbul: Morpa Yayınları.
- Öztürk, C. (2008). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. Öztürk, C., (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (1- 31). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2011). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. Öztürk, C., (Ed.), *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları* içinde (1- 41). Ankara: Pegem Akademi.
- Resmi Gazete, (1997). T.C. Resmi Gazete, 18 Ağustos, (23084).
- Resmi Gazete, (2012). T.C. Resmi Gazete, 11 Nisan 2012, (28261).
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Taştan, Ş. (2009). *İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler öğretmenlerinin yapılandırmacı düşünme stillerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekışık, H. H. (1992). İlköğretim okullarında program geliştirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı. 8, 351- 362. Online 05 Mayıs 2014. <http://www.efdergi.hacettepe.edu.tr/19928H%C3%9CSEY%C4%B0N%20H%C3%9CSN%C3%9C%20TEKI%C5%9EIK.pdf>
- Tertemiz, N. (2000). Cumhuriyet döneminde ilköğretim. Tazebay, A., (Ed.), *İlköğretim Programları ve Gelişmeler (Program Geliştirme İlke ve Teknikleri Açısından Değerlendirilmesi)* içinde (27- 124). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ulusoy, K. (2009). Yenilenen Sosyal Bilgiler programında tarih öğretimi. Turan, R., Sünbül, A. M. ve Akdağ, H., (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar- I* içinde (299- 321), Ankara: Pegem Akademi.
- Ünal, F. ve Ünal, M. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretim programları (1924-2005) ve Ders Kitaplarında (2005-2010) Harita Okuma Becerisi. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı. 174, 165- 183.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.